

**МБДОУ “Детский сад №6 “Чэчир” с.Бейдинга”
МР “Усть-Алданский улус (район) Республика Саха (Якутия)**

Дьарык “Алыптаах Алаас”

Онордо иитээччи Крылова Виктория Дмитриевна

2020 с.

“Алыптаах алаас” дьарык

Сыгала:

Олонхо олуктарынан алааһы билиһиннэри.

Соруктара:

- олонхо олук хоһооннорун чингэтии;
- алаас туһунан өйдөбүлү биэри;
- айылбаба харыстабыллаах сыһыаны иити;
- олонхо хамсаныларынын оноруу;
- тарбах былчыннарын сайыннары;

Уобаластар алтыһылары:

билии- көрүү, тыл сайдыта, бодоруһуу, кэрэ эйгэтэ, эти- хааны сайыннары.

Туттулар матырыйааллар:

сахалы ырыалаах звукозапись, “Алаас” хартыына, алаас макета, туйтан оноһуллубут тииттэр, талахтар, хатыннар, дьэдьэннэр, хаптабастар, сибэккилээх хонуулар, пальма, сылгы- сүөһү, куобахтар, сабыл, слон, соболор, мундулар, кустар, акула, балабан, күрүө, сэргэлэр, кыыс, уол).

Эрдэ барбыт үлэ: олонхо олук хоһооннорун, хамсаныларынынүөрэти.

Хаамыта:

(Сахалы музыка тыаһыыр).

1. -Үтүө күнүнэн, оҕолор! Оҕолорум олус бэрээдэктээхтэр, кыраһыабайдар! Миигин кытары оонһуу барабыт дуо? (оҕолор хоруйдара).

2. (Хартыынаны көрүү).

-Хартыынаба туох уруһуйдаммыт? (оҕолор хоруйдара).

-Сөп, алаас- тыа тулалаах, ортотугар күөллээх сыһы сир. Алааска, айылбаба сырыттаһытына хайдах сылдыахтааһыт? (оҕолор хоруйдара).

-Сөп, тыаба, ойуурга сэмэйдик, улаханник айдаарбакка, бөбү -сыһы ыспакка сылдыахтааһыт.

3. (Холорук тыаһа).

-Сэттэ мэнэһиттээх

Силлиэ тыал сиксийдэ,

Аһыс дьаарыстаах

Аргыар холорук ааннаата.

-Холорук алааспытын үлтү ыттыан кэбиспит. Миэхэ көмөлөһөбүт дуо? (оҕолор хоруйдара).

а. -Билигин, алаас тула мас арааһын, от ыйыгар үүнэр- ситэр минньигэс амтаннаах сирбит аһын, дьэрэкээн сибэккилэрин кэпсии- кэпсии ууруохпут.

(Оҕолор сөптөөх үүнээйилэри талаллар.Олонхо олук хоһооннорун ааҕаллар,хамсаналлар, алаас макетыгар уураллар).

Адаархай лабаалаах

Тиит мастар үүммүттэр.

Имигэс иирэ талахтар

Тулалаабыттар.

Хамныы-имнии турар

Хатын мастар симээбиттэр.

Аан Алахчын

Маанылаах оҕолоро

Эрэкэ-Дьэрэкэ

Сири дойдуну

Сибэккинэн симээбиттэр.

-Маладьыастар. Барытын сөпкө уурдугут. Хатын мас туох туһалааһый? (оҕолор хоруйдара).

-Сөп, хатын туһата элбэх: сэп-сэбиргэл онороллор, оттук буолар, туоһуттан ыабайа, тымтай, чабычах, мэхэмээн (бурдук, арыы кээмэйдиир иһит) тигэллэр. Силиһин, туорааһын, туоһун, симэһинин эмкэ тутталлар.

б.-Аны аптаах алааспыт мэччирэн сыһытыгар ынах сүөһүлэри, сыспай сиэллээхтэри, ойууругар дьиикэй кыыллары кэпсии- кэпсии ытыахпыт.

(Оҕолор сөптөөх кыыллары талаллар.Олонхо олуктары ааҕаллар, хамсаналлар,алаас макетыгар уураллар).

Хонуутугар хоробор муостааһы

Мунньубуттар.

Сыһытыгар сыспай сиэллээһи

Дэлэспиттэр.

Ойууругар кыыл арааһын

Олохтообуттар.

-Биһиги өбүгэлэрбит тугу иитэн олохтообуттарай?(оҕолор хоруйдара).

-Сылгы иитэр туох туһалааһый? (сиэлиттэн, кутуругуттан сайын кумаартан көмүскүүр дэйбиир, араас бэргэхэ, олоппоско, дыбыаанга уулар олбох, араас сувенирдары онорууга туттулар. Тирииттэн, тыһыттан былыр сон, бэргэхэ, унтуу тигэллэрэ. Биэ үүтүнэн бэртээхэй биэ кымыһа онорулар.Этэ, иһэ туохха да тэннэспэт үчүгэй,бырааһынньык астары.

в. Алааспыт ыраас уулаах күөлүгэр үөскүүр соболору, мундулары уонна кустары ууруохпут.

(Оҕолор сөптөөх уу харамайдарын талаллар.Олонхо олуоттарын ааҕаллар, хамсаналлар, алаас макетыгар уураллар).

Сөтүөлүү оонньуур

Көлүйэ күөллээх эбит.

Халлааныгар көтөр кынаттааһы

Быһпыттар.

г. Алыптаах алааспыт дьонун, дьиэтин –уотун ууруохпут.

(Олонхо олуоттарын ааҕаллар, хамсаналлар. Кыыстаах уолу, балаҕаны, сэргэлэри, күрүөнү, ытыалаас макетыгар уураллар).

Күндүл уорук балаһан.

Үс толугу бэйэлээх

Тойон сэргэлэр

Туруору анньыллан

Туоллан тураллар эбит.

Кыыс оҕо барахсан

Кыталык курдук

Кынталдьыйда

Куба курдук

Долгулдьуйда.

Айыы дьонун

Арагаччылыырга,

Күн дьонун

Көмүскүүргэ аналлаах

Уол оҕо барахсан.

-Маладьыастар. Барытын сөпкө уурдугут. Сэргэни тоҕо туруораллары? (оҕолор хоруйдара).

-Сөп, сэргэ халлаантан сүр ыларга аналлаах мас. Сүр сэргэнэн киирэн,сиргэ тарбанар. Оччоҕуна от- мас өлгөмнүк үүнэр, сүөһү- ас элбиир, дьон чэгийн- чэбдик буолаллар. Сэргэ дьолу олохсутар мас.

д. –Билигиналамайкүммүтүн уонна былыттарбытын ууруохпут.

(Олонхо олуктарын ааҕаллар, хамсаналлар.Күнү, былыттары алаас макетыгар уураллар).

Ойоҕолоон тахсар

Уоттаах күн сылыппыт.

Үрүн былыт үөрдүстэ.

-Ойон тахсар күннээх,

Охтон баранар мастаах,

Уолан бүтэр уулаах

Орто туруу дойду

Оноһуллубута үһү.

Көмөлөспүккүт иһин махтанабын. Алааспыт олохтоохторо, маһа-ото, дьиэтэ- уота, сүөһүтэ- сылгыта, кыыла- сүөлэ, сирин астара бэйэлэрин оннуларын буллулар.

Оҕолор, бүгүммү оонньуубутун төһө сөбүлээтигит? Саамай ордук тугу астынныгыт?

Туох сананы биллигит? (оҕолор хоруйдара).

